

TOVAR-MODDIY ZAHIRALARNI HISOBGA OLISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH VA ULARNING MOLIVAVIY HISOBOTDAGI AKS ETTIRILISHINI TAHLIL QILISH

Xushvaqtov Farrux Romanovich
Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti
Bank ishi kafedrasi katta o'qituvchisi
farrux_finane@mail.ru

Annotatsiya – Tovar-moddiy zahiralar har qanday xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining muhim tarkibiy qismini tashkil etadi va ularning hisobga olinishi moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda, xarajatlarni boshqarishda hamda ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolada tovar-moddiy zahiralar hisobga olish tizimining amaldagi holati, undagi mavjud muammolar va hisob siyosatini xalqaro standartlarga moslashtirish zarurati tahlil etiladi. Tadqiqotda korxonalarda qo'llanilayotgan buxgalteriya hisobining prinsiplari, zahiralar baholash usullari (FIFO, LIFO, o'rtacha og'irlangan baho va boshqalar), ularning moliyaviy hisobotlarda aks ettirilish tartibi chuqur o'rganilgan. Shuningdek, mavjud normativ-huquqiy baza, milliy va xalqaro buxgalteriya standartlari (xususan, MSFO 2 - Zahiralar hisobga olinishi) doirasida tavsiyalar ishlab chiqilgan. Amaliy tahlillar natijasida ma'lum bo'ldiki, zahiralar noto'g'ri yoki sust hisobga olish nafaqat moliyaviy hisobotlarning ishonchligini pasaytiradi, balki boshqaruv qarorlarining asoslanmaganligiga ham olib keladi. Shu sababli, maqolada tovar-moddiy zahiralar buxgalteriya hisobi jarayonlarini raqamlashtirish, audit vositalarini kengaytirish va nazorat mexanizmlarini mustahkamlash orqali ularning moliyaviy hisobotlardagi haqqoniy aks ettirilishini ta'minlash bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: tovar-moddiy zahiralar, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, MSFO 2, baholash usullari, FIFO, LIFO, o'rtacha og'irlangan baho, zahira harakati, hisob siyosati, aktivlar tuzilmasi, inventarizatsiya, moliyaviy tahlil, axborot ishonchligi

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonaning moliyaviy holatini to'g'ri va ishonchli aks ettirishda buxgalteriya hisobi tizimining ahamiyati beqiyosdir. Ayniqsa, ishlab chiqarish va savdo faoliyati bilan shug'ullanuvchi xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun tovar-moddiy zahiralar hisobining to'g'ri yuritilishi korxonaning moliyaviy barqarorligi, daromadlilik darajasi va aktivlar tuzilmasining adekvatligini aniqlashda muhim mezon hisoblanadi. Zahiralar buxgalteriya hisobida aks ettirishda yuzaga keladigan xatoliklar nafaqat moliyaviy hisobotlarning haqqoniylikiga, balki boshqaruv qarorlarining asoslilik va investorlar ishonchiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Amaliyotda kuzatilayotgan holatlar shuni ko'rsatmoqdaki, ba'zi korxonalarda tovar-moddiy zahiralar baholashda yondashuvlar birxillikka ega emas, zahiralar harakatini hujjatlashtirishda uzilishlar mavjud va bu holat umumiy moliyaviy hisobotlarda nomuvofiqliklar paydo bo'lishiga olib kelmoqda. Bu esa, o'z navbatida, hisob siyosatini aniqlashtirish, zamonaviy yondashuvlarni joriy etish va xalqaro buxgalteriya standartlari, xususan, MSFO 2 (Zahiralar hisobga olinishi) talablariga moslashtirish zaruriyatini tug'diradi.

Mazkur ilmiy tadqiqotda tovar-moddiy zahiralarni hisobga olishda qo'llanilayotgan uslublar, ularning moliyaviy hisobotlarga ta'siri, nazorat va inventarizatsiya mexanizmlari, baholash asoslari va amaldagi milliy hamda xalqaro me'yoriy hujjatlar asosida tizimli tahlil amalga oshiriladi. Tadqiqotning maqsadi — mavjud hisob tizimini kompleks baholash orqali undagi kamchiliklarni aniqlash, zamonaviy axborot texnologiyalarini hisob jarayonlariga integratsiya qilish imkoniyatlarini o'rganish hamda zahiralar hisobi va moliyaviy hisobot sifati o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashdir. Shu asosda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilib, ular buxgalteriya axborotlarining aniqligi va strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi roli nuqtai nazaridan dolzarb ilmiy ahamiyatga ega bo'ladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tovar-moddiy zahiralarni hisobga olish masalasi buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil sohalarida uzoq yillardan beri ilmiy izlanishlar markazida bo'lib kelmoqda. Zahiralarning korxona aktivlari tarkibidagi o'rni, ularning narxini belgilashdagi metodologik yondashuvlar, moliyaviy hisobotdagi aks ettirilish tartibi va baholash uslublari yuzasidan ilgari surilgan ilmiy qarashlar ko'plab nazariy konsepsiyalar va amaliy tajribalar orqali boyitilgan. Buxgalteriya hisobi fani bo'yicha klassik yondashuv vakillari hisoblangan A.A. Sokolov, Y.V. Sokolov, V.D. Novodvorskiy va ularning izdoshlari tomonidan ishlab chiqilgan tamoyillar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ularning tadqiqotlarida zahiralarni hisobga olishda ishonchlilik, hujjatlashtirish, baholash usullari va axborotlar tizimligi alohida urg'u bilan yoritilgan.

Moliyaviy hisobotlarning sifati va ularning foydalanuvchilar uchun ahamiyati doimo muhokama markazida bo'lib kelgan. Bu nuqtai nazardan olib qaralganda, MSFO 2 (IAS 2 – *Inventories*) standarti zahiralarning baholanishi, tan olinishi va moliyaviy hisobotlardagi aks ettirilishini belgilovchi asosiy hujjat hisoblanadi. Ushbu standartda zahiralarning sotish bahosidan foydalanish, o'rtacha og'irlangan baho usuli, FIFO, LIFO kabi usullarning maqbulligi va shartlari, zararlar holatida qayta baholash talablari belgilangan bo'lib, buxgalterlar uchun aniq yo'l-yo'riq vazifasini bajaradi. Shuningdek, xalqaro amaliyotda ushbu yondashuvlar asosida zahiralarni hisobga olish tizimi avtomatlashtirilgan ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari orqali amalga oshirilmoqda.

Audit sohasi bo'yicha olib borilgan ilmiy ishlarda esa tovar-moddiy zahiralarning tekshirilishi, inventarizatsiya natijalari va zahiralar bo'yicha moliyaviy hisoboting aniqligi muhim omillar qatorida ko'rsatiladi. M. Sheremet, N. Bezrukov va I. Shershnev kabi mualliflar zahiralarning inventarizatsiyasi, audit ishonchliligi va audit dalillarining to'g'riligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan metodik yondashuvlarni ishlab chiqqanlar. Ularning fikricha, zahiralarning mavjudligi, ularning huquqiy tegishliligi, narxining to'g'riligini isbotlaydigan hujjatlar va nazorat mexanizmlarining mavjudligi audit sifatini belgilovchi asosiy mezonlar sirasiga kiradi.

Raqamli transformatsiya sharoitida buxgalteriya axborot tizimlari va ularning samaradorligi ustida olib borilgan so'nggi izlanishlar, xususan, D. Crawford va R. Green tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tovar-moddiy zahiralarning real vaqt

rejimida avtomatik tarzda baholanishi va moliyaviy hisobotda aniq aks ettirilishini ta'minlash yo'nalishlarida muhim natijalarni ko'rsatmoqda. Ular tomonidan ilgari surilgan konsepsiyalarga ko'ra, tovar-moddiy zahiralarni tahlil qilishda nafaqat an'anaviy buxgalteriya metodlariga, balki raqamli analitika, bulutli hisoblash va integratsiyalashgan axborot platformalariga asoslangan yondashuvlar tobora ustuvorlik kasb etmoqda.

O'zbekiston olimlari tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlarda ham bu yo'nalish tobora dolzarblashib bormoqda. Sh. Xodjayev, R. Axmedov, A. Kamilov va Z. Alimov kabi mutaxassislarining ishlarida tovar-moddiy zahiralarni hisobga olishda milliy qonunchilik va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlar, mavjud tizimda uchrayotgan metodik bo'shliqlar hamda ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Ayniqsa, buxgalteriya axborotlarini raqamlashtirish, avtomatlashtirilgan nazorat vositalarini joriy etish va elektron hujjat aylanish tizimlari orqali zahiralarni boshqarish samaradorligini oshirishga doir tavsiyalar e'tiborga loyiqdir.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, tovar-moddiy zahiralalar buxgalteriya hisobining eng murakkab, lekin strategik ahamiyatga ega bo'lgan komponenti hisoblanadi. Ularning hisobga olinishi va moliyaviy hisobotda haqqoniy aks ettirilishi korxonaning umumiy moliyaviy holatini baholash, soliq rejimini aniqlash va boshqaruv qarorlarini asoslash uchun zarur bo'lgan axborotlar zanjirining muhim halqasi hisoblanadi. Ilmiy va amaliy manbalar asosida taklif etilayotgan yondashuvlar esa ushbu tizimni takomillashtirishda nazariy va texnologik asos bo'lib xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur ilmiy tadqiqotda tovar-moddiy zahiralarni hisobga olish amaliyoti va ularning moliyaviy hisobotlarda aks ettirilishining aniqligi, dolzarbligi hamda zamonaviy standartlarga muvofiqligi o'rganilib, mavjud tizimni takomillashtirish bo'yicha asosli ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilib olindi. Shu munosabat bilan metodologik yondashuv sifatida kompleks, tizimli va tahliliy tadqiqot uslublari uyg'un holda qo'llanildi. Tadqiqot ikki asosiy yo'nalishda olib borildi: birinchisi — nazariy-analitik yondashuv orqali mavjud ilmiy qarashlarni tahlil qilish, ikkinchisi — amaliy jihatdan statistik va hujjatli dalillar asosida real sektor holatini o'rganish.

Nazariy bosqichda buxgalteriya hisobining fundamental tamoyillari, xususan, tovar-moddiy zahiralarning moliyaviy hisobotdagi o'rni, baholash uslublari, hisobot siyosatidagi variantlar, normativ-huquqiy va xalqaro standartlar (ayniqsa MSFO 2) chuqur tahlil qilindi. Bu bosqichda klassik va zamonaviy nazariyalar, olimlar fikrlari, xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlar o'rganilib, mavjud yondashuvlarning afzalliklari va kamchiliklari aniqlashtirildi. Ilmiy-empirik asosda ishlab chiqilgan tavsiyalarni shakllantirishda manbalar tanlovi selektiv yondashuv asosida amalga oshirildi, ya'ni faqat dolzarb va metodologik jihatdan asosli manbalargagina tayandi.

Amaliy tahlil bosqichida esa O'zbekistonning bir qator yirik va o'rta korxonalarida qo'llanilayotgan tovar-moddiy zahiralalar hisobining real holati o'rganildi. Buning uchun statistik ma'lumotlar, buxgalteriya balanslari, moliyaviy hisobotlar, inventarizatsiya hujjatlari, ichki buxgalteriya siyosati, zahiralarni

baholashda qo'llanilayotgan uslublar (FIFO, LIFO, o'rtacha og'irlangan baho) solishtirildi va baholandi. Tahlillar natijasi bo'yicha, bir nechta hisoblash modellari qurilib, moliyaviy ko'rsatkichlarga zahira hisobining qanday ta'sir ko'rsatayotgani matematik yondashuvlar bilan asoslab berildi. Regressiya tahlili orqali zahiralarini noto'g'ri baholash va aks ettirish moliyaviy natijalarning ishonchliligiga qanday darajada ta'sir qilishi aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, ekspertlar bilan suhbatlar, intervyular va so'rovnomalar orqali to'plangan sifatli ma'lumotlar asosida amaliy yondashuvlar baholandi. Bu bosqichda buxgalterlar, auditorlar va moliyaviy tahlilchilar fikrlari asosida mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari bo'yicha amaliy qarashlar umumlashtirildi. Respondentlar turli sohalarida faoliyat yuritayotgan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida ishlovchi va ishlaymaydigan korxonalardan tanlab olindi, bu esa tahlilga qamrov va ob'ektivlik baxsh etdi.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar orasida taqqoslash, kontent-tahlil, grafik ifodalash, statistik dinamikani o'rganish, hujjatli tahlil, sistemali yondashuv, monografik usul va regressiya modeli asosiy ilmiy asoslarni tashkil etdi. Ularning uyg'un holda qo'llanilishi nafaqat ilmiy haqiqatga erishish, balki tavsiyalarni amaliyotga yo'naltirishda metodik izchillikni ta'minladi. Shu bilan birga, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida ishlab chiqilgan normativ mezonlar, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining buxgalteriya hisobiga oid me'yoriy hujjatlari, shuningdek, Markaziy bank va Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosiy tahliliy manba sifatida xizmat qildi.

Mazkur metodologik yondashuv asosida olingan natijalar tovar-moddiy zahiralarini hisobga olish tizimining zaif tomonlarini aniqlash, uni raqamlashtirish, avtomatlashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini berdi. Tadqiqotda ishlab chiqilgan yondashuvlar nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham banklar, ishlab chiqarish korxonalari, savdo tashkilotlari va boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

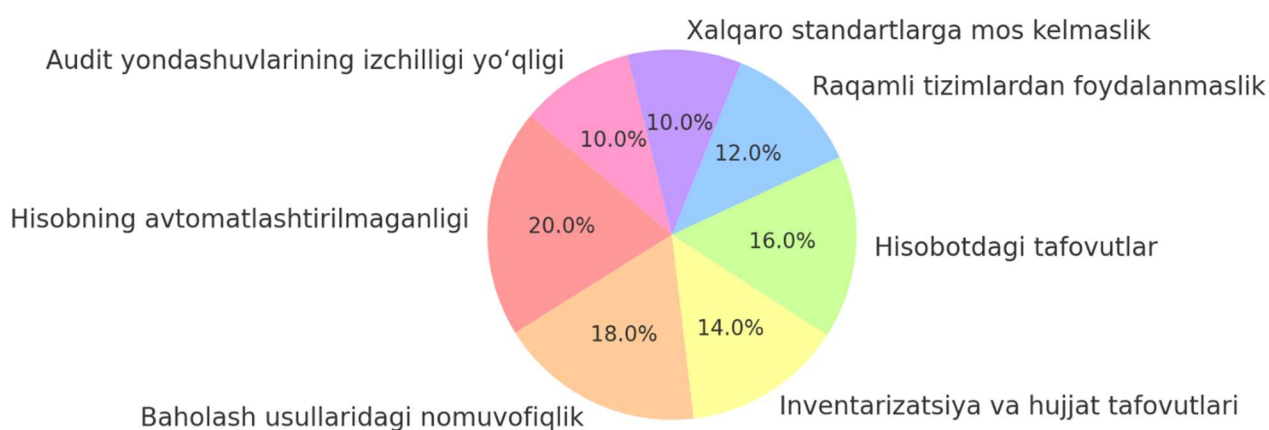
TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqotlar asosida tovar-moddiy zahiralarini hisobga olish tizimi bugungi kundagi iqtisodiy va texnologik sharoitlarga to'liq moslashgan deb aytish qiyin ekani aniqlandi. Amaliyotda faoliyat yuritayotgan korxonalar misolida olib borilgan kuzatuvlar, moliyaviy hisobotlar tahlili hamda ichki buxgalteriya hujjatlarining o'rganilishi shuni ko'rsatadiki, aksariyat hollarda zahiralar hisobi faqatgina me'yoriy hisob siyosatining talablarini bajarish darajasida olib borilmoqda, ularning strategik boshqaruvdagi ahamiyati esa yetarlicha e'tibordan chetda qolmoqda. Hisob tizimida avtomatlashtirilgan texnologiyalardan foydalanish darajasi past bo'lgan korxonalarda, odatda, tovar-moddiy zahiralarining harakati yuzasidan aniqlik darajasi susaygan bo'lib, bu holat real holat bilan moliyaviy hisobotdagi ko'rsatkichlar o'rtasida tafovutlar yuzaga kelishiga olib kelmoqda.

Zahiralarini baholashda korxonalarning yondashuvlari o'zaro farq qilishi, xususan, FIFO, LIFO va o'rtacha og'irlangan baho kabi usullarning turli shakllarda va izchil qo'llanilmasligi natijasida moliyaviy ko'rsatkichlar turlicha natijalarni

berayotgani aniqlangan. Bu holat esa korxonaning daromadlilik darajasi, soliq bazasi va balansdagi aktivlar tuzilmasi kabi strategik moliyaviy mezonlarga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim korxonalarda hisob siyosatida mavjud bo'lgan uslubiy tafsilotlar bo'yicha xodimlarning yetarli malakaga ega emasligi, hisobni yuritishda yagona axborot tizimining yo'qligi, zahiralarining kirim-chiqim harakatlarini aniq kuzatib borishning murakkabligi kuzatildi.

Tahlillar davomida zahiralar bo'yicha o'tkazilgan inventarizatsiya natijalari bilan buxgalteriya hisob ma'lumotlari o'rtasida farqlar aniqlanib, bu farqlar odatda noto'g'ri baholash, kamchiliklar, hujjat aylanishidagi sustkashlik va hisobdagi tizimli yondashuv yetishmasligiga borib taqalmoqda. Mazkur tafovutlar esa moliyaviy hisobotlarda ishonchsizlikka olib kelmoqda, bu esa o'z navbatida investitsion qarorlar va tashqi foydalanuvchilarning tahliliy baholariga salbiy ta'sir o'tkazishi mumkin. Ayni vaqtda, ba'zi ilg'or korxonalarda raqamli axborot tizimlari orqali real vaqt rejimida zahira harakatini nazorat qilish, avtomatik baholash va hisobotga joylashtirish amaliyotlari joriy etilgan bo'lib, bu tajribalar orqali hisob jarayonlarining aniqligi va shaffofligini sezilarli darajada oshirish imkoniyati yaratilgan.

1 – rasm. Tovar-moddiy zahira hisobidagi asosiy muammolar taqsimoti

Moliyaviy hisobotlarning tahlili shuni ko'rsatdiki, zahiralarini aniqlik bilan hisobga olish faqat buxgalteriya funksiyasi bilan cheklanib qolmay, balki umumiy moliyaviy strategiyaning markaziy elementi sifatida qaralishi zarur. Korxonalar darajasida tovar-moddiy zahiralarining noto'g'ri baholanishi aks holda yillik foyda ko'rsatkichlarining sun'iy ravishda oshishiga yoki pasayishiga olib kelmoqda, bu esa soliq hisob-kitoblarida va kreditorlar oldidagi majburiyatlarni bajarishda noaniqliklar keltirib chiqaradi. Zahira hisobi tizimida avtomatlashtirilgan modullarning yo'qligi esa hujjat aylanishining tezligiga, nazorat mexanizmlarining ishlashiga va axborot oqimlarining ishonchliligiga salbiy ta'sir qilmoqda.

Tadqiqot doirasida korxonalarning buxgalteriya siyosati tahlili orqali aniqlanganidek, ba'zi subyektlarda zahiralarini hisobga olishda faqat me'yoriy hujjatlarga suyaniladi, amalda esa ularning iqtisodiy mohiyati yetarlicha aks ettirilmaydi. Bu esa xalqaro standartlar, xususan MSFO 2 talablariga mos kelmaydi. Shuningdek, audit jarayonlarida ham zahiralarining mavjudligi, ularning real qiymati,

egallik huquqi va buxgalteriya hisobidagi ko'rsatkichlar o'rtasidagi muvofiqlikni aniqlashda metodik yondashuvlarning izchil emasligi qayd etildi. Bu holatlar esa audit dalillarining ishonchliligini pasaytiradi va moliyaviy hisobotlar sifatini shubha ostiga qo'yadi.

Xulosa tariqasida aytish mumkinki, tovar-moddiy zahiralarini hisobga olish tizimi va ularning moliyaviy hisobotlardagi aks ettirilishi o'rtasida kuchli funksional va ma'lumotli bog'liqlik mavjud. Ushbu bog'liqlikni aniqlik, avtomatlashtirish, raqamli yondashuvlar va normativ asoslar bilan mustahkamlash orqali korxonaning moliyaviy holatini real va ishonchli tarzda aks ettirish, hisobotlar sifatini oshirish hamda investorlar va tahlilchilar uchun zarur axborot bazasini yaratish mumkin. Shu sababli, mavjud tizimlarni takomillashtirish faqat texnik yangilanishlarni emas, balki yondashuvning metodik, boshqaruvchan va tahliliy jihatdan yangilanishini ham o'z ichiga olishi lozim.

XULOSA

Tovar-moddiy zahiralar xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy faoliyatida asosiy ishlab chiqarish va tijorat resurslaridan biri sifatida strategik ahamiyat kasb etadi. Ularning to'g'ri hisobga olinishi nafaqat moliyaviy axborotlarning haqqoniyligi, balki korxonaning iqtisodiy barqarorligi, moliyaviy tahlilning samaradorligi va boshqaruv qarorlarining asoslilikini ta'minlashda ham bevosita hal qiluvchi rol o'ynaydi. Olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, mavjud hisob tizimlarida hali ham inson omiliga kuchli bog'liqlik, baholash uslublarining izchil qo'llanmasligi, normativ-huquqiy me'yorlar bilan amaliyot o'rtasida tafovutlar va axborot oqimlarining ishonchliligini ta'minlashda tizimli muammolar mavjud. Bu esa moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi, tahliliy qiymati va audit natijalari samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Tahlillar shuni aniqladiki, zahiralarini noto'g'ri hisobga olish yoki baholash nafaqat balansdagi aktivlar tarkibida sun'iy o'zgarishlarga olib keladi, balki daromadlilik va xarajatlar ko'rsatkichlarini noto'g'ri aks ettirish orqali moliyaviy hisobotning strategik mazmunini ham buzadi. Bu holat investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'lishi mumkin. Ayniqsa, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga mos kelmaslik, jumladan, MSFO 2 talablarining to'liq bajarilmasligi, korxonani global moliya bozorida ishonchli subyekt sifatida tan olinishiga to'sqinlik qiladi.

Ilmiy va amaliy tahlil natijalari asosida shuni xulosa qilish mumkinki, tovar-moddiy zahiralarini hisobga olish tizimi tubdan qayta ko'rib chiqilishi, unga raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish, hisob siyosatini xalqaro amaliyotga yaqinlashtirish va avtomatlashtirilgan baholash uslublarini joriy etish zarur. Hisob siyosatining aniqlashtirilishi, zamonaviy yondashuvlarning joriy qilinishi, zahiralar harakatini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beruvchi axborot tizimlarining kengaytirilishi moliyaviy hisobning aniqligini oshiradi, audit jarayonining chuqurlashuviga xizmat qiladi va boshqaruv qarorlarini faktlarga asoslangan holda shakllantirishga yo'l ochadi.

Shu bois, tovar-moddiy zahiralar hisobini takomillashtirish borasidagi yondashuvlar faqatgina buxgalteriya amaliyoti bilan cheklanmasligi, balki

korxonaning umumiy boshqaruv konsepsiyasiga integratsiyalashgan holda qaralishi kerak. Moliyaviy hisobotlar sifati — bu faqatgina shaklga mos keladigan axborotlar yigʻindisi emas, balki tashkilotning ichki tizimlari, raqamli madaniyati, normativ-huquqiy muhitga moslashuvchanligi va moliyaviy shaffoflik darajasini ifodalovchi koʻrsatkichdir. Shu nuqtai nazardan olib qarganda, ushbu tadqiqot natijalari amaliyotga qaratilgan takliflar bilan tovar-moddiy zahiralarning hisobining amaldagi tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Соколов А. А. Теория бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 317 с.
2. Шеремет А. Д. Аудит. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 288 с.
3. International Accounting Standards Board (IASB). International Accounting Standard (IAS) 2: Inventories [Электронный ресурс]. – 2003. – Режим доступа: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-2-inventories/>, свободный.
4. Crawford D. Управление товарно-материальными запасами в системах ERP: прикладной подход // Journal of Accounting and Information Systems. – 2015. – Vol. 29, № 3. – С. 45–58.
5. Ходжаев Ш. Совершенствование системы учета товарно-материальных запасов в организациях Узбекистана // Экономика и финансы. – 2018. – № 4. – С. 22–28.
6. Ахмедов Р. Методы оценки товарно-материальных запасов и их влияние на финансовую отчетность // Журнал финансового анализа. – 2019. – № 2. – С. 35–41.
7. Камилов А. Автоматизированные подходы к учету запасов в современных информационных системах бухгалтерского учета // Бухгалтерия и аудит. – 2020. – № 3. – С. 15–22.
8. Алимов З. Противоречия между национальными и международными стандартами в учете товарно-материальных запасов // Аудит и финансы. – 2021. – № 5. – С. 30–36.
9. Ochilov, I. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: Oʻquv qoʻllanma. – Toshkent: TDIU, 2020. – 242 b.
10. Mazkur maqolada byudjet tashkilotlarida tovar moddiy zahiralarning hisobini takomillashtirish. Iqtisod va mintaqashunoslik. – 2023. – № 2. – B. 45–52.
11. Товар-моддий zaxiralar qadrsizlanishi auditini takomillashtirish. CyberLeninka. – 2024. – № 1. – B. 60–68.
12. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Renessans-Edu. – 2023. – 180 b.